

Державний заклад
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШИНСЬКОГО»

БАХІЧА ЕЛЕОНОРА ЕКРЕМІВНА

УДК 378.013+179.9+370.711

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДОШКІЛЬНИХ
НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
В ПОЛКУЛЬТУРНОМУ СЕРЕДОВИЩІ КРИМУ**

13.00.08 – дошкільна педагогіка

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Одеса – 2011

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського», Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор
КАРПОВА Елла Едуардівна,
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,
завідувач кафедри дошкільної педагогіки.

Офіційні опоненти – доктор педагогічних наук, професор
РЕДЬКІНА Людмила Іванівна,
Республіканський вищий навчальний заклад Кримський гуманітарний університет» (м. Ялта),
завідувач кафедри педагогіки і управління навчальними закладами;

кандидат педагогічних наук, професор
ПОНІМАНСЬКА Тамара Іллівна,
Рівненський державний гуманітарний університет,
проректор з наукової роботи,
завідувач кафедри педагогіки і психології (дошкільної).

Захист дисертації відбудеться «09» червня 2011 року о 12 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 41.053.04 Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» за адресою 65029, м. Одеса, вул. Ніщинського, 1.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Державного закладу «Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського» за адресою: 65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 36.

Автореферат розісланий « » травня 2011 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

І. А. Княжева

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Інтеграція світової спільноти, тенденція до взаємного збагачення, мирного співіснування і співпраці сьогодні визначають життя держав, народів, кожної людини, вони є характерною і невід'ємною рисою сучасного суспільства. За цих умов полікультурність освіти і виховання визначається одним із провідних принципів Національної доктрини розвитку освіти в Україні у XXI столітті та відтворюється в державних стандартах базової і повної шкільної освіти, Базовому компоненті дошкільної освіти.

Проблема виховання культури міжнаціональних стосунків підростаючого покоління, підтримки і захисту особистості в її етичному становленні та самовираженні висвітлюються в працях П. Блонського, В. Водовозової, П. Каптерева, Я. Коменського, І. Песталоцці, Ж. Руссо, В. Сухомлинського, Л. Толстого, К. Ушинського, С. Шацького і багатьох інших видатних педагогів. Вони наголошують на необхідності розвитку національної школи, виховання і навчання дітей на традиціях рідної та світової культури.

Одним із важливих проблем сучасної освіти є підготовка педагогів, здатних здійснювати професійну діяльність у навчальних закладах з багатонаціональним складом. Досліджено зміст і шляхи формування культури міжетнічних відносин студентської молоді у вищому навчальному закладі (Я. Довгополова, Є. Степанов), культури міжнаціонального спілкування (Т. Атрощенко), етнокультурної компетентності (О. Гуренко), готовності вчителів до професійної діяльності в умовах полікультурного середовища (Л. Гончаренко), педагогічні технології підготовки школярів і вчителів до толерантної міжкультурної комунікації (Г. Безюлева, Т. Білоус, С. Бондирева, І. Лощенова, А. Садохін, Ю. Тодорцева, Г. Шеламова та ін.). Окремі аспекти полікультурного виховання дітей дошкільного віку на засадах етнопедагогіки висвітлюються в працях В. Ботнар, Ю. Бочарова, О. Гуренко, Л. Кадирової, Л. Редькіної, М. Хайруддінова та ін.

Виховання в дусі толерантного співіснування, взаємодопомоги й співпраці людей з різними культурно-історичними коріннями і національними традиціями в сучасному українському суспільстві є надзвичайно актуальним. Найвиразніше його потреба виявляється в Криму, де через історичні обставини більшість населення, що постійно мешкає на цій території, належить до різних етнічних груп і національних культур. Ситуація, що склалася в Криму, вимагає освіти, в якій полікультурне, інтернаціональне виховання є невід'ємною складовою цілісного процесу становлення особистості.

Відомо, що основні моральні цінності, культурні норми людських відносин найбільш ефективно засвоюються в дошкільному віці (І. Бех, А. Богущ, О. Кисельова, В. Котирло, Т. Поніманська та ін.). У їх форму-

ванні вирішальна роль належить вихователю, професійна діяльність якого не тільки забезпечує певну спрямованість цього процесу, але й виступає моральним еталоном, на який орієнтуються дошкільники та якому вони наслідують у своїй поведінці. Проте питання підготовки майбутніх вихователів дітей дошкільного віку до професійної діяльності в полікультурному просторі і, зокрема, у полікультурному середовищі Криму, не знайшли свого висвітлення в науково-педагогічних дослідженнях. Отже можна констатувати протиріччя, що виникли: між потребами полікультурного середовища Криму, існування і розвиток якого вимагає діалогу та взаємодії людей, що належать до різних національних культур, і відсутністю в системі освіти педагогічних технологій, що забезпечують їх підготовку до міжкультурної взаємодії; між соціальною потребою виховання з раннього віку кожної людини в дусі толерантності до культурних відмінностей і відсутністю фахівців-педагогів, спеціально підготовлених до вирішення цього завдання в професійній діяльності.

Враховуючи вище зазначене, була сформульована **тема** дослідження «Підготовка майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до професійної діяльності в полікультурному середовищі Криму».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами і темами. Дослідження виконано в межах наукової теми кафедри дошкільної педагогіки «Ефективність педагогічних моделей керування якістю підготовки фахівців в системі вищої педагогічної освіти» (№ 0106U000468), що входить до наукового плану Південноукраїнського державного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. Тема дисертації затверджена Вченою радою Південноукраїнського державного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського (протокол № 7 від 23.02.2006 р.) й узгоджена в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології в Україні (протокол № 8 від 30.03.2007 р.)

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати й апробувати педагогічні умови підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до професійної діяльності в полікультурному середовищі Криму.

Завдання дослідження:

1. Визначити зміст понять «полікультурне середовище Криму», «полікультурне середовище дошкільного навчального закладу», «готовність майбутніх вихователів до професійної діяльності в полікультурному середовищі ДНЗ».

2. Схарактеризувати складові, критерії і показники готовності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до професійної діяльності в умовах полікультурного середовища Криму.

3. Виявити й обґрунтувати педагогічні умови формування готовності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до професійної діяльності в полікультурному середовищі Криму.

4. Розробити експериментальну методику реалізації педагогічних умов, що забезпечують готовність майбутніх вихователів до професійної діяльності в полікультурному середовищі Криму і перевірити її ефективність.

Об'єкт дослідження – підготовка майбутніх вихователів до професійної діяльності.

Предмет дослідження – готовність майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до професійної діяльності в умовах полікультурного середовища.

Гіпотеза дослідження. Підготовка майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до професійної діяльності в полікультурному середовищі Криму у вищому навчальному педагогічному закладі буде ефективною, якщо зреалізувати такі педагогічні умови: відтворення в змісті навчання інформації про культурні традиції народів, що мешкають на території Криму; наявність практичних завдань, що спонукають до усвідомлення й опанування методики полікультурного виховання дітей дошкільного віку на засадах толерантності; організація виховної роботи, що забезпечує набуття майбутніми вихователями особистого досвіду толерантної взаємодії і співпраці в полікультурному середовищі.

Методи дослідження. Для розв'язання окреслених завдань, досягнення мети і перевірки гіпотези дослідження використано методи теоретичного й емпіричного рівня. З метою визначення стану проблеми в наукових дослідженнях, обґрунтування особливостей підготовки вихователів до професійної діяльності в полікультурному середовищі Криму, педагогічних умов цієї підготовки використано метод аналізу й узагальнення наукових даних, представлених у філософських, психолого-педагогічних, навчально-методичних джерелах. З метою перевірки ефективності визначених педагогічних умов формування готовності майбутніх вихователів до професійної діяльності в умовах полікультурного середовища дошкільних навчальних закладів Криму використано методи цілеспрямованого спостереження за діяльністю вихователів дошкільних навчальних закладів і студентів, анкетування, тестування, педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний етапи), аналіз продуктів діяльності студентів. Для узагальнення експериментальних даних, перевірки робочих гіпотез і достовірності одержаних результатів, визначення тенденцій та закономірностей їх змінювання використано методи математичної статистики.

Базою дослідження виступили: дошкільне відділення психолого-педагогічного факультету Республіканського вищого навчального закладу «Кримський інженерно-педагогічний університет», відділення «Дошкільне виховання» педагогічного училища (м. Сімферополь), факультет дошкільного виховання Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», методичні об'єднання вихователів дошкільних навчальних закладів Управління освіти Сімферо-

польської міської ради АР Крим. Загальна кількість учасників експерименту склала 490 осіб. В основному формувальному експерименті взяли участь 216 студентів.

Наукова новизна одержаних результатів. *Уперше* розроблено й науково обгрунтовано педагогічні умови підготовки майбутніх вихователів до професійної діяльності в полікультурному середовищі Криму (відтворення в змісті навчання інформації про культурні традиції народів, що мешкають на території Криму; наявність практичних завдань, що спонукають до усвідомлення й опанування методики полікультурного виховання дітей дошкільного віку на засадах толерантності; організація виховної роботи, що забезпечує набуття майбутніми вихователями особистого досвіду толерантної взаємодії і співпраці в полікультурному середовищі); *визначено* поняття «полікультурне середовище Криму», «полікультурне середовище дошкільного навчального закладу», «готовність майбутніх вихователів до професійної діяльності у полікультурному середовищі дошкільного навчального закладу»; *описано* складові готовності майбутніх вихователів до професійної діяльності в полікультурному середовищі ДНЗ на засадах толерантності (когнітивна, емоційно-афективна, діяльнісна), критерії (обізнаність, навченість, спроможність), показники (позитивне ставлення до представників інших національних культур, знання теорії і методики виховання в дошкільників толерантності, уміння здійснювати виховання дітей дошкільного віку на засадах принципів толерантності, комунікативна і педагогічна толерантність, здатність до співчуття та співпереживання, гнучкість і відсутність стереотипів у сприйнятті і вирішенні ситуацій педагогічної діяльності) та *схарактеризовано* рівні (високий, середній, низький) готовності майбутніх вихователів до професійної діяльності в умовах полікультурного середовища дошкільного навчального закладу; *уточнено* зміст поняття «підготовка майбутніх вихователів до професійної діяльності в полікультурному середовищі дошкільного навчального закладу»; *подальшого розвитку* дістала теорія і методика професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у ВНЗ.

Практичне значення одержаних результатів. Розроблено й експериментально апробовано методику реалізації педагогічних умов підготовки майбутніх вихователів до роботи з дітьми в полікультурному середовищі дошкільного навчального закладу Криму, зміст і програму спецкурсу «Технологія професійної діяльності вихователя в полікультурному середовищі дошкільного навчального закладу», систему вправ і тренінгів з формування в майбутніх вихователів навичок толерантної взаємодії з дітьми й дорослими, які є носіями інших етнокультурних традицій, проект полікультурної виховної роботи зі студентами в позанавчальний час. Ці матеріали можуть бути використані в навчальному процесі вищих навчальних закладів, що здійснюють підготовку спеціалістів за фахом «Дошкільне виховання», в ін-

ститутах удосконалення і підвищення кваліфікації в процесі перепідготовки педагогічних кадрів для ДНЗ, у роботі методичних об'єднань вихователів дошкільних навчальних закладів та студентських організацій ВНЗ.

Результати дослідження впроваджено в навчальний процес факультету дошкільного виховання Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (акт про впровадження № 24 від 11.01.2011 р.), психолого-педагогічного факультету Республіканського вищого навчального закладу «Кримський інженерно-педагогічний університет» (акт про впровадження № 01.3-08/779 від 21.10.2009 р.), у роботу методичного об'єднання вихователів дошкільних навчальних закладів управління освіти Сімферопольської міської ради (акт про впровадження № 2327/07/01-06 від 24.11.2010 р.), Республіканського комітету АР Крим по справах міжнародних відносин і депортованих громадян (акт про впровадження № 01-05/452 від 21.10.2009 р.).

Достовірність наукових результатів забезпечено системністю вихідних методологічних позицій дослідження, застосуванням комплексу методів дослідження, адекватних його предмету, цілям і завданням, тривалим часом та можливістю повторення дослідно-експериментальної роботи, кількісним і якісним аналізом емпіричних даних, репрезентативністю вибірки та статистичною значущістю експериментальних даних, зіставленням отриманих результатів з масовим педагогічним досвідом.

Апробація результатів дослідження здійснена на міжнародних: «Розвиток освіти в умовах поліетнічного регіону» (Ялта, 2009), «Світ дошкільля: психолого-педагогічні проблеми дошкільної освіти» (Рівне, 2010), «Удосконалення підготовки майбутнього педагога в контексті Болонської конвенції» (Мукачево, 2010); *всеукраїнських*: «Психолого-педагогічні аспекти розвитку особистості в дитячі роки: актуальні проблеми народної педагогіки» (Сімферополь, 2006), «Якість вищої освіти та проблеми підготовки фахівців у вищій школі» (Одеса, 2009), «Сучасна вища освіта в умовах реформування: проблеми, теорія, практика» (Одеса, 2010) науково-практичних конференціях; ІV всеукраїнських педагогічних читаннях, присвячених педагогічній спадщині К. Д. Ушинського (Одеса, 2006); науково-методологічному семінарі педагогічних кафедр Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (Одеса, 2011).

Публікації. За результатами дисертаційного дослідження опубліковано 8 наукових статей, з них 5 – у фахових наукових виданнях України і 3-х тезах доповідей. Отримано авторське право на проект проведення Національного конкурсу культури і краси «Кримська красуня» (свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 25074 від 25.07.2008 р.).

Структура дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел і 5 додатків. Основний текст дисертації викладено на 169 сторінках. Робота містить 30 таб-

лиць, 4 рисунки, що обіймають 2 сторінки основного тексту. Список використаних джерел містить 290 найменувань, з них 5 – іноземною мовою і обіймає 31 сторінку. Додатки подано на 26 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** розкрито актуальність дисертаційної роботи, визначено її об'єкт, предмет, обґрунтовано мету, завдання, наукову новизну і практичне значення дослідження, подано дані про впровадження його результатів, апробацію та структуру дисертації.

У **першому розділі** «Теоретичні засади підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до професійної діяльності в полікультурному середовищі Криму» схарактеризовано сучасний стан теорії і практики підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до професійної діяльності, зміст понять «полікультурне середовище Криму», «полікультурне середовище дошкільного навчального закладу», розкрито особливості готовності майбутніх вихователів до професійної діяльності в полікультурному середовищі й обґрунтовано педагогічні умови, що забезпечують її формування.

Проблема підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до професійної діяльності привернула увагу науковців в останні десятиліття ХХ століття. Вона вивчається в контексті розвитку в дошкільників різних якостей особистості, свідомості, мислення, поведінки, спілкування і діяльності. Основні аспекти цієї підготовки розробляються у зв'язку з формуванням у майбутніх вихователів компетентності і готовності до вирішення завдань з певних напрямів виховання дітей у дошкільних навчальних закладах. При цьому орієнтирами виступають вимоги програм дошкільної освіти, забезпечення наступності між дошкільною і початковою ланками освіти, збереження здоров'я дітей, їх фізичного, психічного та соціального розвитку. Лише окремі дослідження спрямовані на урахування й подолання в процесі навчання і виховання дошкільників впливу зовнішнього соціального та культурного середовища, того духовного простору, що утворює реальний контекст для професійної діяльності вихователя і життєдіяльності його вихованців (З. Заріпова). Положення про те, що всі діти існують у середовищі, де відбувається перебіг різноманітних соціальних і культурних впливів та несуть на собі їх відбиток, не знайшло свого відображення в теорії і практиці підготовки майбутніх вихователів до професійної діяльності в полікультурному багатонаціональному просторі.

У сучасних джерелах термін "полікультурний" використовується для констатації наявності в суспільстві різноманітних культур, пов'язаних з історично сформованими різними етнічними групами і національними меншинами. У ситуації конвергенції національних культур, система освіти виступає соціальним інститутом, що забезпечує механізм етнокультурної

ідентифікації особистості й інструментом соціального впливу на гармонізацію міжетнічних відносин, заснованих на культурних відмінностях суб'єктів.

Соціальне середовище Криму існує на основі взаємодії багатьох різних за своїм змістом, але рівноцінних за значимістю і рівноправних за соціальним статусом етнічних культур (української, російської, кримськотатарської, вірменської, грецької, єврейської та ін.). Представники цих культур складають основний контингент освітніх закладів Криму, у тому числі – дошкільних. Їх традиції, що виявляються в поведінці, мові, способах взаємодії і спілкування, ставлення до довілля та інших людей, утворюють тло, на якому реально відбувається виховання кожної дитини.

Полікультурне середовище Криму ми визначаємо як особливий соціокультурний феномен, що характеризує регіон, у межах якого здійснюється й досліджується взаємодія і співпраця людей, які належать до різних етнічних культур. За своїм змістом воно характеризує: особливості міжетнічної взаємодії, що спрямована на задоволення культурних потреб людей, які постійно мешкають у цьому регіоні і належать до різних соціальних спільнот (етносів); спосіб взаємодії, що обумовлений культурними традиціями соціальних відносин етносів, які проживають у даному регіоні.

На підтримку культурного розвитку етносів, що проживають в Україні, передбачено введення регіонального компонента в навчальні плани початкової і середньої освіти, неухильно підвищується інтерес до насичення змісту вищого, шкільного та дошкільного виховання елементами національних культурних традицій і етнопедагогіки. Це концепції виховання культури міжнаціонального спілкування (З. Гасанов), багатокультурної освіти (Г. Дмитрієв), мультикультурної освіти (А. Абсалюмова, Н. Крилова, А. Шафрікова, М. Bernth, Y. Manning, J. Heiss та ін.), виховання національної самосвідомості та міжетнічної толерантності (Р. Белалов, В. Ботнар, О. Грива, Д. Зінов'єв, Н. Єдигова, З. Мубінова, Е. Суслова, Л. Ядрихинська та ін.), етнопедагогіки (Г. Волков, В. Ніколаєв, Т. Поніманська, Л. Редькіна, М. Тайчинов) тощо. Однак упровадження ідеї полікультурної освіти зосереджено переважно на системі шкільної та вищої освіти. У системі підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до професійної діяльності вона не знайшла свого відбиття.

Доведено, що соціалізація дитини розпочинається з формування її ідентичності в певному етнокультурному середовищі. За даними Р. Бернса, Л. Божович, Л. Виготського та інших авторів, саме в дошкільному віці вона починає усвідомлювати і будувати власне «Я», ґрунтуючись на культурних традиціях родини та її найближчого оточення. Перевага в Криму родин, що належать до певної етнокультури, сприяє формуванню в дітей самосвідомості з яскраво вираженою етнічною приналежністю. У наслідок цього, до кожної групи дошкільної установи приходять діти з різними цін-

нісними орієнтаціями, нормами поведінки, спілкування і діяльності, засвоєними в межах культурних традицій родини та її найближчого оточення. Отже, полікультурне середовище дошкільного навчального закладу є відзеркаленням полікультурного середовища Криму.

Виявлено, що особливості взаємодії вихователя з дітьми дошкільного віку, її гуманність, впливають на психоемоційний і особистісний розвиток дитини (Л. Божович, Ю. Бочарова, Л. Виготський, О. Запорожець, М. Лісіна, Т. Поніманська та ін.), визначають взаємини в дитячому співтоваристві, його структуру, забезпечують стан задоволеності та психологічного комфорту дітей у дошкільному навчальному закладі (Л. Башлакова, Н. Березовин, О. Козлюк, А. Миколаєва та ін.). В умовах полікультурного середовища ДНЗ якісні характеристики професійної діяльності вихователя, його особистості набувають особливої значущості.

Наприкінці ХХ століття характеристика способів співіснування і взаємодії людей, які відрізняються один від одного за багатьма ознаками, стала позначатися терміном «толерантність». Учені наголошують, що толерантність – це необхідна для кожного педагога професійно-особистісна якість, що проявляється в усвідомленні себе гуманною особистістю, у здатності керувати своїми емоційними і вольовими проявами в проблемних ситуаціях суб'єкт-суб'єктної взаємодії. Саме вона відбиває гуманний тип відносин особистості до іншої людини, що характеризується прийняттям її позиції, точки зору, співпереживанням емоційному стану, вербальною і невербальною підтримкою суб'єкта комунікації (О. Бондаревська, С. Братченко).

За своєю суттю толерантність виступає проявом життєвої позиції зрілої особистості, що має власні цінності й інтереси, готова їх відстоювати і захищати, але одночасно здатної з повагою ставитися до позицій і цінностей інших людей при взаємодії і співробітництві з ними. Виконуючи в структурі особистості роль настанови у відношенні до навколишнього світу, толерантність проявляється в її свідомому і добровільному індивідуальному виборі. Вона є найважливішою характеристикою і принципом особливої, свідомо сформованої моделі поведінки та взаємовідносин соціальних суб'єктів. Важливо, що вона не засвоюється безпосередньо через систему знань, а здобувається через виховання, зіставлення й оцінку інформації з індивідуальним життєвим досвідом особистості. Ключовим виміром толерантності є особистісне ставлення, у якому вона проявляється у вигляді цінностей, змістів і настанов, що визначають поведінку та діяльність людини в соціумі. Свого конкретного предметного вираження толерантність набуває в різноманітних соціальних практиках, де виступає в ролі регулятора життєдіяльності людини.

У контексті підготовки майбутніх вихователів до професійної діяльності в умовах полікультурного середовища Криму толерантність виступає основним моральним орієнтиром і ціннісним виміром, відповідно до якого

оцінюється якість її результатів, ступінь їх відповідності обставинам суспільного розвитку спільноти, що постійно проживає в Криму. Полікультурне середовище є об'єктивним тлом для прояву толерантності кожної особистості, незалежно від того до якої національної культури вона належить і яку роль виконує в системі соціальних відносин. Але, чи буде толерантність життєвою позицією, принципом, що спрямовує і визначає зміст діяльності, залежить від самої особистості, її свідомого вибору.

У процесі підготовки майбутніх вихователів до професійної діяльності толерантність виступає характеристикою якості її результат, в якій здобути знання, професійні уміння і навички інтегруються в цілісну професійно-педагогічну позицію особистості, відбивають її погляди, ставлення до інших, готовність діяти в навчанні та вихованні дітей певним – гуманістичним і толерантним способом.

Готовність майбутніх вихователів до професійної діяльності на засадах толерантності залежить від наявності в них відповідних знань щодо сутності, цілей і засобів виховання дітей у полікультурному середовищі, практичних умінь та досвіду вирішення виховних і розвивальних завдань у полікультурному середовищі дошкільного навчального закладу та конкретної вікової групи дітей, особистого досвіду толерантної взаємодії, діалогу і співпраці з представниками інших національностей та культур. У процесі підготовки майбутніх вихователів до професійної діяльності в полікультурному середовищі її формування забезпечується сукупністю педагогічних умов, а саме: відображення в змісті навчання інформації про культурні традиції народів, що мешкають на території Криму; наявності практичних завдань, що спонукають до усвідомлення й опанування методики полікультурного виховання дітей дошкільного віку на засадах толерантності; організації виховної роботи, що забезпечує набуття майбутніми вихователями особистого досвіду толерантної взаємодії і співпраці в полікультурному середовищі.

У **другому розділі** «Зміст та результати експериментального дослідження педагогічних умов підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до професійної діяльності в полікультурному середовищі Криму» визначено мету, завдання експериментальної роботи, розкрито показники і схарактеризовано рівні готовності майбутніх вихователів до професійної діяльності в полікультурному середовищі дошкільних навчальних закладів Криму на засадах толерантності, описано методику реалізації педагогічних умов формування цієї готовності, подано дані щодо їх ефективності.

При визначенні змістових характеристик формування готовності майбутніх вихователів до професійної діяльності в умовах полікультурного середовища дошкільного навчального закладу було ураховано, що цей процес відбувається за трьома напрямками. Перший напрям позначається в

зміні всієї системи діяльності особистості, її функцій. За мірою зростання професіоналізму, ступенем оволодіння професійною діяльністю, її успішністю, розвивається особлива система способів виконання цієї діяльності, що стають притаманні певній особі та які складаються і функціонують як індивідуальний стиль її діяльності. Другий напрям пов'язаний з якісними змінами самої особистості, що виявляються в зовнішніх формах її поведінки і діяльності, формуванні відповідних елементів професійної свідомості, мислення, уваги, емоційно-вольової сфери тощо. Третій напрям виявляється в змінах настанов особистості як суб'єкта відповідно до об'єкта своєї діяльності й інших суб'єктів, залучених до цієї діяльності. Ці зміни охоплюють і виявляють себе в когнітивній сфері як зростання поінформованості про властивості об'єкта, можливості їх використання та перетворення; в емоційній сфері – як зростання інтересу, схильності і задоволеності від взаємодії з визначеним об'єктом, незважаючи на труднощі; у практичній сфері – як усвідомлення реальних можливостей у взаємодії з виокремленим об'єктом.

Зважаючи на це, критерії готовності майбутніх вихователів до виховання дітей дошкільного віку на засадах толерантності було виокремлено в такий спосіб: обізнаності як виміру ступеня їхньої поінформованості; зорієнтованості в предметі, способах і засобах здійснення професійної діяльності в полікультурному середовищі на засадах толерантності; спроможності як виміру ступеня їхньої практичної навченості до реалізації професійної діяльності в зазначених обставинах; схильності як виміру ступеня вмотивованості до відтворення професійної діяльності щодо полікультурного виховання дітей на засадах толерантності.

Складовими готовності майбутніх вихователів до професійної діяльності в полікультурному середовищі ДНЗ на засадах толерантності визначено когнітивний, емоційний і діяльнісний компоненти. Когнітивний компонент виявляється в усвідомленні і прийнятті складності, багатомірності реального світу, варіативності його сприйняття, розуміння й оцінювання різними людьми; відносності, неповноти і суб'єктивності власних уявлень про картину світу, тобто визнання плюралізму, багатства та різноманіття її індивідуальних інтерпретацій як об'єктивної реальності. Емоційний компонент знаходить свій вияв у комунікативних ситуаціях через прагнення знайти спільність у поглядах і позиціях з партнером по спілкуванню, подолати розрив зв'язків один з одним, перебороти роз'єднаність і нетерпимість по відношенню один до одного. Цей компонент пов'язаний з позитивним прийняттям, розумінням і терпимим ставленням до різноманітних індивідуальних проявів інших людей. Діяльнісний компонент становить найбільш очевидну частину вияву означеної готовності. До нього належать конкретні уміння майбутніх вихователів, які вони виявляють при налагодженні і реалізації стосунків з оточуючими. Зокрема, це здатність до толе-

рантного висловлювання і відстоювання власної позиції (Я-висловлювання і т.п.), готовність до толерантного ставлення до висловлювань інших (сприйняття думок і оцінок інших людей як вираження їхньої точки зору, що має право на існування, незважаючи на відмінність їх власних поглядів), здатність до компромісу і конструктивного діалогу, взаємодії з іншими, уміння домовлятися, узгоджувати позиції, досягати компромісу та консенсусу, незважаючи на наявні розбіжності.

Набуваючи загальних властивостей, означена готовність виявляє свої специфічні характеристики нерівномірно, досягаючи в кожному своєму компоненті різних ступенів прояву.

Готовність низького рівня характеризується ситуативним інтересом до полікультурного виховання дітей і зазвичай згасає з появою труднощів. Мотиви толерантної взаємодії відсутні. Незважаючи на те, що студент поінформований про роль і місце в професійній діяльності полікультурного виховання дітей, він не усвідомлює значущості відповідних знань та вмінь. Має уривчасті уявлення про цілі полікультурного виховання, засоби і принципи його здійснення, його знання не систематизовані, вмінь мало, не має навички розв'язання професійних завдань у контексті даного напрямку виховної роботи з дітьми. Студент не може самостійно здійснювати таку професійну діяльність, немає схильності до зміни своєї позиції і поглядів. Толерантність і емпатія не розвинені.

Готовність середнього рівня характеризується інтересом студента до проблем полікультурного виховання. Однак усвідомлення значущості їх вирішення як складової професійної діяльності вихователя не виходить за межі опанування навчального матеріалу. Сформовано елементи вмінь толерантної поведінки і планування полікультурного виховання дітей дошкільного віку. Однак застосування їх для розв'язання завдань полікультурного виховання дітей у практиці професійної діяльності в дошкільному навчальному закладі обмежено відтворенням відомих зразків або їх удосконаленням. Наявні окремі неусталені прояви толерантності й емпатійності.

Готовність високого рівня характеризується усталеним відтворенням у професійній діяльності проблем і цілей полікультурного виховання дітей. Студент свідомо дотримується принципу толерантності в професійній діяльності в усіх стандартних і нестандартних ситуаціях не тільки задля вирішення завдань полікультурного виховання, але й у всіх інших випадках. Володіє різноманітним арсеналом форм і методів полікультурного виховання дітей у дошкільному навчальному закладі, умінням толерантного розв'язання конфліктних ситуацій. Толерантність і емпатійність складають сутність його позиції в професійній діяльності.

На першому розвідувальному етапі експериментальної роботи було виявлено рівень готовності вихователів до професійної діяльності в полікультурному середовищі дошкільних навчальних закладів Криму на засадах

толерантності. При вирішенні цього завдання ми враховували, що за своїм змістом стратегія і тактика їхньої професійної діяльності має розкривати дітям, що належать до різних етнічних культур, їхню спорідненість і подібність при багатоваріантності національних традицій та засобів культурної поведінки, форм спілкування з оточуючими, сприяти створенню атмосфери психологічної захищеності і доброзичливості, культури мирної співпраці та взаємодії.

За результатами опитування вихователів АР Крим різного віку, з різним досвідом педагогічної діяльності в дошкільних навчальних закладах, що належать до різних національних культур (кримські татари, росіяни, українці, вірмени, євреї, німці) було виявлено, що в них немає єдиного усталеного розуміння сутності полікультурного виховання підростаючого покоління, його важливості для суспільства і кожної дитини зокрема. Переважна більшість вихователів, незважаючи на свій вік, поважно і з великою зацікавленістю ставляться до рідної культури та інших національних культур. Вони виявляють досить толерантне ставлення до представників інших національних культур, але не вважають за необхідне цілеспрямовано навчати дітей толерантності і виховувати в них інтерес до інших дітей як носіїв певної культури, відмінної від їхньої рідної. Важливе місце у свідомості вихователів займають національні традиції і звичаї, знання рідної мови, але вони не вбачають в них інструменти виховання в дитини етнічної самоідентичності.

Отже, їхня підготовка не забезпечує чіткого спрямування професійної діяльності на вирішення проблем полікультурного виховання дітей, формування в них свідомого толерантного ставлення до всіх оточуючих, незалежно від їхньої культурної самобутності. Крім того, вони не пов'язують виховання дітей на засадах рідної культури з полікультурним вихованням, не вбачають їх зв'язку. За рівнем готовності до професійної діяльності в полікультурному середовищі респонденти, які взяли участь у розвідувальному експерименті розподілена таким чином: високий рівень – 0%, середній рівень – 23 особи або 21,29%, низький рівень – 85 осіб або 78,7%.

На другому етапі проводився основний формувальний експеримент. Реалізація першої педагогічної умови – відображення в змісті навчальних предметів інформації про культурні традиції народів, що мешкають на території Криму – забезпечено впровадженням в навчальний процес спецкурсу «Технологія професійної діяльності вихователя в полікультурному дошкільному навчальному закладі», що був спрямований на поглиблене вивчення студентами основ полікультурного виховання дітей. Його програма була розроблена на концептуальних ідеях полікультурності, співпраці і взаємодії вихователів з суб'єктами педагогічного процесу, забезпечення міжетнічної толерантності у взаєминах вихованців дошкільних навчальних закладів та їх батьків з представниками інших етнічних культур.

Спецкурс був побудований на принципі інтеграції в його змісті знань з курсів культурологічного, загально педагогічного і методичного спрямування, єдності теоретичної та практичної підготовки. Поряд з лекційними і семінарськими заняттями значна частина часу відводилася тренінгам, що дозволяло розвивати в студентів практичні навички толерантної взаємодії.

Структура курсу представлена двома розділами. Перший розділ присвячений уведенню студентів в проблему полікультурного виховання, сутності толерантності і необхідності її виховання в дітей в умовах полікультурного середовища. Другий – ознайомленню й опануванню практичних умінь і навичок планування та проведення виховної роботи з дошкільниками на засадах толерантності з урахуванням наявності серед них представників різних національних культур.

Під час вивчення студентами інформації, представленої в першому розділі спецкурсу, на лекційних заняттях висвітлено основні соціальні і психологічні чинники полікультурного виховання, підходи щодо його розуміння та реалізації в практиці дошкільної освіти, обговорена природа і сутність толерантності як принципу поведінки та діяльності людини в багатонаціональному і полікультурному середовищі.

До семінарських занять студенти добирали інформацію і готували повідомлення, що висвітлювали особливості історії національної культури, національних традицій народів, які постійно мешкають у Криму; основні риси взаємин і поведінки між членами сім'ї, традиції виховання дітей, що склалися в культурній спадщині кримськотатарського, вірменського, російського, українського, єврейського, німецького та інших народів, які складають полікультурне середовище Криму. Головна увага на заняттях приділялася порівнянню норм і принципів моралі певного етносу з іншими, їх відтворенню в етикеті і регулюванні відносин у сім'ї, ставленні до людей інших національних культур; прогнозувалися й обговорювалися наслідки толерантної та інтолерантної поведінки дорослих і дітей у полікультурному середовищі.

Семінарські заняття проводились у формі дискусії, круглого столу, що забезпечувало можливість студентам висловлювати і захищати різні погляди на обговорюване питання, його моральний бік. Вправи, що використано в тренінгу, були спрямовані на формування в студентів когнітивного (інформування з питань толерантності і підвищення психологічної культури), емоційного (самовдосконалення й емоційної саморегуляції в процесі спілкування і діяльності) та діяльнісного (способи толерантного розв'язання ситуації, комунікативних навичок толерантної взаємодії) компонентів толерантності.

Друга педагогічна умова підготовки майбутніх вихователів до професійної діяльності в полікультурному середовищі Криму полягала в наявності практичних завдань, що спонукають до усвідомлення й опанування ме-

тодики полікультурного виховання дітей дошкільного віку на засадах толерантності. Реалізація цієї умови відбувалася в процесі педагогічної практики студентів, яку вони проходили на базі дошкільних навчальних закладів.

Упродовж педагогічної практики студенти, спираючись на наявні знання, навчалися планувати, методично організовувати і здійснювати виховний процес з урахуванням полікультурного і поліетнічного складу дитячих груп та їхніх вікових особливостей. Вони навчалися добирати форми, методи і прийоми виховання й навчання дошкільників, адекватні вимогам полікультурного виховання. Зокрема, вирішено такі завдання: опрацювання форм і методів прилучення дошкільників до народної культури та полікультурного виховання; опанування навичок толерантної взаємодії з дітьми, їх батьками і колегами в полікультурному середовищі дошкільного навчального закладу.

У програму педагогічної практики було включено: складання паспорту групи за національно-культурною приналежністю дітей, що її відвідують; розробка конспектів і проведення занять за тематикою полікультурного виховання дітей дошкільного віку; участь у проблемних методичних семінарах дошкільних навчальних закладів, присвячених національній та інтернаціональній тематиці; організація дитячих свят і дозвілля в рамках полікультурного виховання; участь в організації і реалізації проекту «Національні конкурси культури і краси» для дітей дошкільного віку. За вимогами програми педагогічної практики залікові заходи, що готували студенти з урахуванням їх полікультурної спрямованості, містили методичні розробки щодо підготовки педагогічного колективу, батьків і дітей до їх проведення.

Третя педагогічна умова полягала в організації виховної роботи, що забезпечує набуття майбутніми вихователями особистого досвіду толерантної взаємодії і співпраці в полікультурному середовищі. Зважаючи на це, метою виховної роботи було формування в майбутніх вихователів настанови на толерантну взаємодію між народами, що мешкають у Криму, популяризація їх національних культур серед молоді, укріплення дружніх відносин між представниками різних національностей. Набуття ними досвіду толерантної взаємодії і спілкування відбувалось у позанавчальний час у реалізації проекту «Національні конкурси культури і краси».

Реалізація проекту відбувалась у декілька етапів. Розпочинався він підготовкою і проведенням відбіркових конкурсів на рівні ВНЗ. Вони проходили під гаслом «Кримська українська красуня», «Кримська російська красуня», «Місс–Естер», «Кримська вірменська красуня», «Кримськотатарська красуня» тощо. Головним завданням для учасниць цих конкурсів було володіння рідною мовою, уміння розповісти рідною мовою про культурні традиції свого народу і сім'ї, продемонструвати вміння користуватись атрибутами національного вбрання, виготовляти його. Студентки мали від-

повісти журі на запитання щодо історії проживання свого народу на території Криму, особливості національної культури, що відрізняють її від інших. Для участі у відбіркових турах студентки долучалися до роботи з першоджерелами для пошуку інформації, найбільш цікавої і значущої для демонстрації власної національної культури. Вони вивчали історію свого народу та інших народів, що проживають у Криму, їх культурні традиції, форми їх сучасного відтворення. Відбір і структурування інформації такого змісту сприяло усвідомленню учасницями проекту витоків власної культури та історії її розвитку, мотивувало їх до пізнавальної діяльності й етнічної самоідентифікації. Наступним кроком у реалізації проекту було практичне оволодіння його учасниками традиціями культури свого народу і способами їх демонстрації іншим. Студентки-учасниці проекту навчалися демонструвати уміння привітати на мові народів, що проживають у Криму, елементи традиційних національних танців і співів, виготовлення національних страв, особливості характеру, поведінки та темпераменту свого народу, взаємин дорослих і дітей у сім'ї, сімейному вихованні тощо. У фіналі учасниці проекту мали продемонструвати журі і глядачам свою обізнаність у культурі власного та інших народів Криму, практичні навички володіння традиціями національної кухні, побуту, виховання дітей, акторські здібності у відтворенні національних свят та їх обрядів.

Після формульовального експерименту були проведені прикінцеві зрізи, що характеризували майбутніх вихователів, залучених до експериментальної роботи, за показниками когнітивного, емоційного і діяльнісного компонентів готовності до професійної діяльності в полікультурному середовищі. Результати цих зрізів представлено в таблиці.

Таблиця

Динаміка формування в майбутніх вихователів готовності до професійної діяльності в полікультурному середовищі

	Рівні готовності			Разом
	Високий	Середній	Низький	
До формульовального експерименту	-	36 (33,3)	72 (66,7)	108 (100%)
Після формульовального експерименту	15 (13,9%)	59 (54,6%)	34 (31,5%)	108 (100%)

З таблиці бачимо, що до формульовального експерименту більшість студентів виявила низький рівень готовності – 66,7% (72 особи). Середній рівень готовності був виявлений у 33,3% (36 студентів). Після формульовального експерименту ці дані значно покращилися. Так, високий рівень готовності було зафіксовано в 15 студентів, що складало 13,9%, середній рівень – у 59 студентів (54,6%) і низький – у 34 студентів (31,5%).

За всіма компонентами, що контролювалися в експериментальній робо-

ті (когнітивний, емоційний, діяльнісний), у майбутніх вихователів покращилися результати, що засвідчили про їх готовність до професійної діяльності в полікультурному середовищі дошкільних навчальних закладів Криму на засадах толерантності й ефективність визначених нами педагогічних умов формування цієї готовності та методики їх реалізації.

У **висновках** викладено результати дослідження, основні з них такі.

У дисертації розглянуто проблему підготовки майбутніх вихователів до професійної діяльності в дошкільних навчальних закладах в полікультурному середовищі Криму, визначено педагогічні умови формування в них готовності до такої діяльності.

1. Встановлено, що теорія підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до професійної діяльності у вищих навчальних закладах набула свого розвитку наприкінці ХХ століття. За своїм змістом вона спрямована на покращання компетентності майбутніх вихователів щодо розвитку суб'єктних і особистісних якостей дітей дошкільного віку, готовності здійснювати їх навчання і виховання відповідно до вимог дошкільної освіти, її наступності з початковою.

2. Полікультурне середовище Криму – це особлива соціокультурна реальність, що існує на основі взаємодії багатьох різних за своїм змістом, але рівноцінних за значимістю й рівноправних за соціальним статусом етнічних культур (української, російської, кримськотатарської, вірменської, грецької, єврейської та ін.). Представники цих культур складають основний контингент дошкільних навчальних закладів Криму. Їхні традиції, що виявляються в поведінці, мові, способах взаємодії і спілкування, ставлення до довкілля та інших людей утворюють реальне тло, на якому відбувається навчання і виховання дитини. Отже полікультурне середовище дошкільного навчального закладу є об'єктивним і реальним віддзеркаленням полікультурного середовища спільноти, що мешкає в Криму.

3. Культура дитини, її моральний вигляд є відбиттям культури і морального вигляду вихователя, характеру його спілкування та взаємодії з дитиною. В умовах полікультурного середовища дошкільного навчального закладу якісні характеристики професійної діяльності вихователя, його особистості набувають особливої значущості. Полікультурне середовище є об'єктивним тлом для прояву толерантності кожної особистості, незалежно від національної культури та статусу в системі соціальних відносин. У процесі підготовки майбутніх вихователів до професійної діяльності толерантність виступає характеристикою якості цього процесу, у якій здобути знання, професійні уміння і навички інтегровані в цілісну професійну позицію особистості та відбивають їх готовність діяти в навчанні і вихованні дітей гуманістичним та демократичним способом.

4. Готовність майбутніх вихователів до професійної діяльності в полікультурному середовищі дошкільного навчального закладу на засадах то-

лерантності є новоутворенням у структурі їхньої особистості. Вона виступає системоутворювальним чинником, що інтегрує і регулює прояви їхньої активності в організації виховання дітей дошкільного віку, способах відносин з ними, їх батьками та іншими учасниками освітнього процесу. За своїм складом ця готовність містить когнітивний, емоційний і діяльнісний компоненти. Відповідно до ступеня їх прояву за критеріями обізнаності, спроможності і схильності, готовність майбутніх вихователів діяти в полікультурному середовищі дошкільного навчального закладу на засадах толерантності виявляється на високому, середньому і низькому рівнях.

5. Формування в майбутніх вихователів готовності до професійної діяльності на засадах толерантності забезпечується наявністю в процесі їхньої підготовки у ВНЗ сукупності педагогічних умов. За своїм змістом вони передбачають: відтворення в змісті навчання інформації про культурні традиції народів, що мешкають на території Криму; наявність практичних завдань, що спонукають до усвідомлення й опанування методики полікультурного виховання дітей дошкільного віку на засадах толерантності; організацію виховної роботи, що забезпечує набуття майбутніми вихователями особистого досвіду толерантної взаємодії і співпраці в полікультурному середовищі. Реалізація цих педагогічних умов у процесі підготовки майбутніх вихователів у вищому навчальному закладі забезпечується введенням спецкурсів, розширенням завдань програми педагогічної практики, спрямованістю виховної роботи зі студентами в позанавчальний час.

6. Реалізація визначених педагогічних умов позитивно впливає на підвищення якості підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до професійної діяльності в полікультурному середовищі Криму. За результатами експерименту кількість студентів, що досягли високого рівня готовності до роботи з дітьми в полікультурному середовищі зросла на 13,9%; середнього – на 21,3%. На низькому рівні їх кількість зменшилася на 35,2%

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми підготовки майбутніх вихователів до професійної діяльності в умовах полікультурного середовища дошкільних навчальних закладів. Перспективу подальших наукових розробок убачаємо в теоретичному обґрунтуванні методики їхньої підготовки до полікультурного виховання дітей дошкільного віку, у різних видах діяльності.

Основні положення дисертації вкладено в таких публікаціях автора:

1. Бахіча Е. Е. Готовність вихователів дошкільних навчальних закладів до роботи з дітьми в полікультурному просторі Криму / Е. Е. Бахіча // 36. наук. праць. Серія : педагогічні науки. – Херсон : Видавництво ХДУ. – 2008. – Випуск 47. – С. 244–246.

2. Бахіча Е. Е. Досвід підготовки майбутніх вихователів до професійної діяльності в полікультурному просторі Криму / Е. Е. Бахіча // Проблеми

сучасної педагогічної освіти. Серія : Педагогіка і психологія : зб. статей. – Ялта : РВВ КГУ. – 2009. – Вип. 21. – Ч. 5. – С. 122–126.

3. Бахіча Е. Е. Досвід формування толерантності майбутніх педагогів в умовах полікультурного проекту / Е. Е. Бахіча // Наука і освіта. – 2010. – № 8/LXXXXV. – С. 165–166.

4. Бахіча Е. Е. Виховання у майбутніх вихователів толерантності в умовах вищого навчального закладу / Е. Е. Бахіча // Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського : зб. наук. пр. – Одеса, 2010. – № 1. – С. 65–69.

5. Бахіча Е. Е. Формування толерантності майбутніх педагогів в умовах полікультурного вищого навчального закладу / Е. Е. Бахіча // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота. – 2010. – № 20. – С. 13-15.

6. Бахіча Э. Э. Толерантность как проблема воспитания в условиях поликультурного пространства Крыма / Э. Э. Бахича // Психолого–педагогические аспекты развития личности в детские годы : сб. статей. – Симферополь : «Таврия». – 2006. – С. 15–17.

7. Бахича Э. Э. Готовность будущих воспитателей к толерантному взаимодействию с окружающими / Э. Э. Бахича // Матеріали ІV всеукр. науково-практ. читань студентів і молодих науковців, присвячених педагогічній спадщині Костянтина Дмитровича Ушинського (Одеса, 16–17 травня 2006 р.) / М-во освіти і науки України, Південноукр. держ. пе д. ун-т імені К. Д. Ушинського. – Одеса : ПДПУ імені К. Д. Ушинського, 2006. – С. 320–322.

8. Бахіча Е. Е. Толерантність як показник підготовки вихователів до роботи з дошкільниками в полікультурному середовищі / Е. Е. Бахіча // Матеріали міжнародної науково–практичної конференції [«Якість вищої освіти та проблеми підготовки фахівців у вищій школі»], (Одеса, 22–23 жовтня 2009 р.). – Одеса : Букаєв Вадим Вікторович. – 2009. – С. 14–16.

АНОТАЦІЯ

Бахіча Е. Е. Підготовка майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до професійної діяльності в полікультурному середовищі Криму. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.08 – дошкільна педагогіка. – Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». – Одеса, 2011.

Дисертаційне дослідження присвячене проблемі підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до професійної діяльності в полікультурному середовищі Криму. Розроблено й обґрунтовано педагогічні умови підготовки майбутніх вихователів до професійної діяльності в

полікультурному середовищі Криму (відтворення в змісті навчання інформації про культурні традиції народів, що мешкають на території Криму; наявність практичних завдань, що спонукають до усвідомлення й опанування методики полікультурного виховання дітей дошкільного віку на засадах толерантності; організації виховної роботи, що забезпечує набуття майбутніми вихователями особистого досвіду толерантної взаємодії і співпраці в полікультурному середовищі); визначено поняття «полікультурне середовище Криму», «полікультурне середовище дошкільного навчального закладу»; описано складові, критерії, показники і схарактеризовано рівні готовності майбутніх вихователів до професійної діяльності на засадах толерантності в умовах полікультурного середовища дошкільного навчального закладу. Розроблено й експериментально апробовано методику реалізації педагогічних умов формування в майбутніх вихователів готовності до роботи з дітьми на засадах толерантності в полікультурному середовищі дошкільних навчальних закладів Криму.

Ключові слова: полікультурне середовище Криму, полікультурне середовище дошкільного навчального закладу, педагогічні умови, готовність майбутніх вихователів до професійної діяльності на засадах толерантності.

АННОТАЦІЯ

Бахича Э. Э. Подготовка будущих воспитателей дошкольных учебных заведений к профессиональной деятельности в поликультурной среде Крыма. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.08 – дошкольная педагогика. – Государственное учреждение «Южноукраинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского». – Одесса, 2011.

Диссертационное исследование посвящено проблеме подготовки будущих воспитателей дошкольных учебных учреждений к профессиональной деятельности в поликультурной среде Крыма. Установлено, что теория подготовки будущих воспитателей дошкольных учебных учреждений к профессиональной деятельности в высших учебных заведениях стала разрабатываться и развиваться преимущественно в конце XX столетия. По своему содержанию она направлена на повышение уровня компетентности будущих воспитателей в развитии субъектных и личностных качеств детей дошкольного возраста, готовности осуществлять их воспитание и обучение в соответствии с основными направлениями дошкольного образования, его преемственности с начальным.

Поликультурная среда Крыма представляет собой особую социокультурную реальность, которая возникла и существует на основе взаимодействия многих, разных по своему содержанию, равноценных по значимости и равноправных по социальному статусу национальных культур. Предста-

вители этих культур (украинской, русской, крымско-татарской, армянской, греческой, еврейской и др.) составляют основной контингент дошкольных учреждений Крыма. Их традиции, которые проявляются в поведении, языке, способах взаимодействия и сотрудничества, отношении к окружающему миру и другим людям образуют то реальное содержание, на фоне которого осуществляется воспитание и обучение дошкольников. Поликультурная среда дошкольного учебного учреждения по сути является зеркальным отражением поликультурной среды Крыма.

В условиях поликультурной среды дошкольного учебного учреждения качественные характеристики профессиональной деятельности воспитателя, его личности приобретают особую важность.

Готовность будущих воспитателей к профессиональной деятельности в поликультурной среде дошкольного учебного учреждения на основе толерантности характеризуется как новообразование в структуре личности. Оно интегрирует и регулирует проявление их активности в организации воспитания детей, сотрудничества и общения с их родителями и другими участниками образовательного процесса. По своему составу эта готовность включает когнитивный, эмоциональный и деятельностный компоненты в соответствии с критериями осведомленности, состоятельности, склонности и может проявляться на разных уровнях.

Формирование у будущих воспитателей готовности к профессиональной деятельности в поликультурной среде на основе толерантности обеспечивается реализацией в этом процессе совокупности педагогических условий, которые предусматривают: отображение в содержании обучения информации о культурных традициях народов, которые проживают на территории Крыма; наличие практических заданий, которые побуждают к осознанию и освоению методики поликультурного воспитания детей на основе толерантности; организацию воспитательной работы, способствующей приобретению будущими воспитателями личного опыта толерантного взаимодействия и сотрудничества в поликультурной среде.

Экспериментальное исследование показало, что реализация этих педагогических условий обеспечивает формирование у будущих воспитателей готовности к воспитанию и обучению детей дошкольного возраста в поликультурной среде дошкольного учебного учреждения на основе толерантности.

Ключевые слова: поликультурная среда Крыма, поликультурная среда дошкольного учебного учреждения, педагогические условия, готовность будущих воспитателей к профессиональной деятельности на основе толерантности.

ANNOTATION

Bakhicha E. E. The future preschool educators' training for the professional activity in Crimean policultural environment. – Manuscript.

The thesis aimed at gaining the degree of Candidate of Pedagogical Sciences in speciality 13.00.08 – Preschool Education. – State Institution “South-Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushinskiy”, Odesa, 2011.

The thesis deals with the problem of the future preschool educators' training for the professional activity in Crimean policultural environment. The pedagogical conditions of the future preschool educators' training for the professional activity in Crimean policultural environment (introducing the information about the cultural traditions of Crimean inhabitants into the teaching contents; availability of the practical tasks that help to master the methodology of the preschool-age children policultural education on the basis of tolerance; organization of the educational work that secures the acquirement of the personal experience of the tolerant interaction and cooperation by the future preschool educators in the policultural environment) have been theoretically substantiated and practically elaborated.

The contents of the phenomena “Crimean policultural environment” and “preschool institution policultural environment” have been defined. The components, efficiency criteria, indicators and levels characterising the readiness of the future preschool educators for the professional activity with the preschool-age children under the conditions of preschool institution policultural environment have been determined. The methodology of the realization of pedagogical conditions developing in future preschool educators readiness for work with children on the tolerance basis in Crimean preschool institution policultural environment has been worked out and experimentally tested.

Key words: Crimean policultural environment, preschool institution policultural environment, pedagogical conditions, future preschool educators readiness for the professional activity on the tolerance basis.